

กระบวนทัศน์ใหม่เรื่องกรรมในฐานะ
โอกาสของการพัฒนาตนเอง
New Paradigm of Karma as the Chance of
Self-Improvement

พระมหาอุดร สุทธิญาโณ Phramaha Udorn Suddhinano*

ธานี สุวรรณประทีป Thanee Suwanpratheepe**

ชัยชาญ ศรีหาญ Chaichan Srihanu***

บทคัดย่อ

ความเชื่อเรื่องกรรมของชาวพุทธในปัจจุบันแตกต่างจากหลักคำสอนเดิม เพราะได้รับอิทธิพลแนวคิดเทวนิยมและปัจเจกนิยมเชิงวัตถุนิยมที่มองว่า มนุษย์เป็น “ผู้ถูกกระทำ” และกลายเป็น “ผู้มีบาปจะต้องถูกลงโทษ” ความจริงหลักกรรมคือ โอกาสของการพัฒนาจิตให้เป็นอิสระและการถูกทำโทษ พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงที่กำลังปรากฏขึ้นกับจิตในขณะปัจจุบันเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจของเทวนิยมใด ๆ การคิด ความเชื่อและความเข้าใจ เป็นต้น จัดเป็นความคิดปรุงแต่ง (สังขาร) ซึ่งตกอยู่ในภาวะเกิดและดับ แต่เนื้อหาของสังขารทำการผูกโยงมโนภาพที่เกิดจากสัญญา ทำให้มีเส้นแบ่งระยะเวลาเป็นอดีต อนาคต ซึ่งเกิดจากความหลง กรรมตามความเข้าใจของคนทั่วไปจึงนำไปสู่อัตตานุทิฎฐิ ภาวทิฎฐิซึ่งเป็นมิจฉาทิฎฐิอย่างหนึ่ง ความเข้าใจผิดนี้เกิดจากการมองหลักกรรมเชิงหลักการแบบวัตถุนิยมมากกว่า สภาวะความจริงแบบอัตตวิสัยในขณะปัจจุบัน กรรมคือสภาวะของความคิดเป็นส่วนหนึ่งของจิตที่เป็นไปอยู่ในขณะปัจจุบัน และเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาสติปัญญาเพื่อกันไม่ให้หลงยึดเนื้อหาของความคิดเป็นตัวตน จิตคือ กระบวนการของกรรมวัฏฏ์ซึ่งมีแรงผลักดันคือกุศลหรือ อกุศล เกิด-ดับและเสวยวิบากทุกขณะจิตในปัจจุบัน ดังนั้น กรรมคือโอกาสในการเปลี่ยนคุณสมบัติของจิตจากอกุศลจิตเป็นกุศลหรือจากกุศลเป็นอกุศล จิตขึ้นอยู่กับความเห็นถูกหรือความเห็นผิด

คำสำคัญ: กรรม โอกาส การพัฒนาตน สังขาร

*, **, *** อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบพาศึกษาพุทธโมส นครปฐม

Abstract

The doctrine on Karma of the present-day Buddhists differs from early Buddhism because it has been influenced by Theism and objective individualism which consider man as “victim” and becoming “sinful and have to be punished”. The real sense of Karma is an opportunity to develop the mind to be free from the punishment. Buddhism teaches about the truth that is happening to the mind at the present time only, not connected with the power of any Theism, thoughts, beliefs and understanding that are all the mental formations (of the body) which falls in the cycle of birth and death, but contents of the body are bound to the imaginations that derive from perceptions, resulting in the time line dividing into the past and the future, which is caused by the misunderstanding of Karma by common people, leading to egoism, and psychic which is a kind of enlightenment. This mis-understanding happens because of the focus on the principle of objectivism rather than the true state of consciousness as subjective at present moment. In fact, Karma is an ever-functioning state of consciousness while proceeding at present moment and allowing efforts to develop mindfulness and wisdom, but not to grasp thought contents. The mindfulness is a process of Buddhism cycling around, enforced by wholesome and unwholesome consciousness, always rising, falling, and suffering but only at the present moment. Karma, is thus an opportunity of self improvement: to change unwholesomeness into wholesomeness or wholesomeness into unwholesomeness depending on the right or wrong views.

Keywords: Kamma, Chance, Self-improvement, Mental formation

บทนำ

ความเข้าใจเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนา มักถูกอธิบายแบบผสมหลักความเชื่อกับเรื่องกรรม โดยการนำหลักความเชื่อที่มีอยู่ก่อนซึ่งเกิดจากสัญชาตญาณและแนวคิดของเจ้าลัทธิต่าง ๆ นำมารวมกันเป็น *ความเชื่อหลักกรรม* ในฐานะหลักการเพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและปัจเจกชนให้เกิดความเข้าใจเหตุผล หลักการศีลธรรม หลักความเชื่อเรื่องกรรมจึงแยกไม่ออกจาก (1) *ความเชื่อ* ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดศาสนาเทวนิยม (Theism) จากหนังสือ เอกสารวิชาการ ละคร เป็นต้น และ (2) *หลักกรรม* โดยอ้างอิงจากคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาแบบหลักวิชาการ (Principle) ซึ่งก่อให้เกิดกลุ่มของความคิด (Conceptual) เพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในเชิงกฎ โดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการควบคุมและโน้มน้าวบังคับให้ผู้รับสื่อเชื่อโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปแก้ปัญหาเรื่องศีลธรรมที่เป็นปัญหาสังคม เช่น หลักสัทธา 4 คือ กัมมสัทธา วิปากสัทธา ฯ และหลักกรรม 12 เป็นต้น ความเชื่อดังกล่าว เกิดการสร้างเงื่อนไขของสภาพจิตของปัจเจกบุคคล ซึ่งมีการทำงานของสัญชาตญาณ (Perception) หรือความจำและเวทนา (Sensation) ที่เป็นการเสวยอารมณ์สุข-ทุกข์ ภายหลังจากนำมาแปลงเป็นวิบาก ก่อให้เกิดความคิดสร้างขอบเขตให้เป็นอาณาจักรภพภูมิต่าง ๆ สัญชาตญาณและเวทนานั้นเองทำให้เกิดความคิดหรือ *สังขารที่เรียกว่า กรรม* หรือ สังขตะ ได้แก่ การนำมาผสมกันเป็นเหตุเป็นผลให้เข้าใจว่ามีผู้คิด ซึ่งเกิดจากการรับมโนภาพสัญญาในปัจจุบันและอดีตคิดปรุงแต่งให้เกิดมโนภาพในอนาคตเพื่อเป็นแรงผลักดันให้แสดงการกระทำตามที่กำหนดไว้

ข้อเสียจากการนำมาผสมกันโดยปราศจากการสอบสวนวิเคราะห์เหตุคือ *สภาวะจริงและเป้าหมาย และวิธีการ* (Approach) หรือการดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุเป้าหมาย สาเหตุในที่นี้คือ ธรรมชาติแท้จริงว่าเป็นอย่างไร เป้าหมายที่สอดคล้องกับความจริงคืออะไร จึงจะสามารถนำไปสู่กระบวนการของการปรับแนวปฏิบัติหรือวิถีชีวิตให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องได้ หากปราศจากความเข้าใจที่ถูกต้องถึงธรรมชาติที่แท้จริงและเป้าหมายย่อมนำไปสู่กระบวนการสรุปแนวทางปฏิบัติผิดพลาดไป การอธิบายหลักกรรมจึงเกิดจากการต้องการปรับปรุงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความเชื่อในเชิงศีลธรรมแบบสังคมเป็นหลัก เมื่อสังคมมีแนวคิดความจริงและเป้าหมายอย่างไร ก็จะนำสองสิ่งนั้นมาตัดสินและประเมินแนวทางการปฏิบัติตามหลักการนั้นด้วย ดังนั้น บริบทความเข้าใจและเป้าหมายจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการตีความหมายหลักกรรมแตกต่างกันไป ดังนั้นการเข้าใจธรรมชาติแท้จริงของกรรมและหลักเป้าหมายจึงจะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความรู้ถูกต้องตามความเป็นจริงจึงทำให้หมดทุกข์

ความเข้าใจหลักกรรมที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของพระพุทธศาสนา

แนวคิดเรื่องบุญกรรมได้รับการยอมรับและผ่านการกลั่นกรองทางกระบวนการทางวัฒนธรรม และสังคมมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล กระทั่งสังคมพุทธได้ขยายตัวออกไปเป็นชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งสังคม

ไทยตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบันได้รับเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักการในการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีการประเมินโดยมีเป้าหมายคือ การดับทุกข์เป็นผลลัพธ์ เป้าหมาย (Goal) จะต้องมีความสอดคล้องกับหลักความเป็นจริง (Truth) นี่ถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการประกาศสังฆธรรมของพระพุทธเจ้า สังคมไทยนับตั้งแต่เริ่มสร้างอาณาจักรได้ยอมรับคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าเป็นสิ่งที่ดีและถูกต้องที่สุดเพื่อสร้างมโนทัศน์ของตนเองและสังคม ก่อให้เกิดวิถีชีวิตวัฒนธรรม รสนิยม ค่านิยม เป้าหมายของชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา แม้จะมีการผสมปนกันระหว่างความเชื่อท้องถิ่นเดิม แต่หลักการและเป้าหมายยังคงดำเนินอยู่ ส่วนพฤติกรรมนั้นได้รับการปรับเปลี่ยน ปรับปรุงให้เหมาะสมตามยุคสมัย เมื่อความจริงและเป้าหมายยังคงดำเนินไปอยู่ กระบวนปรับเปลี่ยนหรือพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล และกระแสของโลกแม้จะเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็สามารถนำมาเป็นตัวประเมินได้

ในสังคมปัจจุบัน หลักความจริงและเป้าหมายของการดำรงชีวิตแตกต่างไปอย่างสิ้นเชิงจากอดีตซึ่งตั้งอยู่บนหลักความจริง เนื่องจากขาดการศึกษาวิเคราะห์และนำหลักความเป็นจริง (Truth) ซึ่งเป็นกฎพื้นฐานแนวพุทธมาประยุกต์ใช้ในสังคมในระดับสถาบันต่าง ๆ เพื่อจัดการแก้ปัญหาจนสามารถพ้นจากปัญหาและความทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม ประชาชนจึงต้องแสวงหาความรู้และสร้างโลกทัศน์ตามข้อมูลที่ได้รับในสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นมาจากสังคมนิยมใหม่ ซึ่งเป็นสังคมแห่งข้อมูล ข่าวสาร และการสื่อสารแบบไร้ขอบเขต ข้อมูลหรือความรู้ที่ได้รับนั่นเองเป็นตัวสร้างกรอบมโนทัศน์ของหลักความจริง และเปิดโอกาสให้สร้างเป้าหมายของชีวิตตามแบบมโนทัศน์ของแต่ละคนตามลัทธิปัจเจกนิยม (Individualism) ในปัจจุบันปราศจากการพิจารณาไตร่ตรองและตรวจสอบถึงคุณ-โทษ เพื่อให้สังคมมีสติปัญญารู้เท่าทัน แม้รูปแบบของพระพุทธศาสนาเช่น วัฏวารามหรือประเพณีแม้ยังปรากฏรูปร่างอยู่ แต่เนื้อหาด้านมโนทัศน์เกี่ยวกับความจริงและเป้าหมายของชีวิตเดิมได้เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ จึงเป็นที่มาของการดำเนินชีวิตของชาวพุทธจำนวนมากที่ดูไม่สอดคล้องกับหลักธรรมและเป้าหมายของพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบันความรู้เรื่องหลักกรรมมีสอนกันอย่างมากในฐานะหลักการและใช้ถือเป็นเกณฑ์วัดการตัดสินใจ (Measurement) มากกว่าการศึกษาถึงธรรมชาติที่แท้จริงของกรรม เช่น พุทธภาษิตที่มักอ้างกัน เช่น “ภิกษุทั้งหลาย เจตนานั้นเอง เราเรียกว่ากรรม บุคคลลงใจแล้วจึงกระทำด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ” (Tipitaka (Thai). 22/334/422) หลักการนี้ให้ความสำคัญกับจิตใจว่าเป็นกุญแจสำคัญในฐานะของจุดเริ่มต้นของการแสดงออกทางกาย วาจาและความคิด ไม่เกี่ยวกับเรื่องหลักการทำโทษใด ๆ ธรรมชาติของจิตโดยสภาวะจะทำหน้าที่เพียงการรับรู้อารมณ์เท่านั้น แต่จิตเกิดรับอารมณ์และการรับรู้อารมณ์นั้นก็ดับ อารมณ์ใหม่ก็เกิดขึ้นและดับไปเช่นนี้ จิตจึงเกิด-ดับอยู่ตลอดเวลา (ในขณะปัจจุบัน) กล่าวคือมีเหตุมาปรุงแต่งให้เปลี่ยนแปลงจิตก็เปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยคืออารมณ์ที่รับมา

ไม่ได้เป็นตัวตนคงที่ถาวรในฐานะผู้ครอบครองร่างกายและใจอย่างที่คนทั่วไปเข้าใจกัน หมายความว่า จิตแต่ละขณะนั้นมีการสร้างกรรมและรับผลกรรมในกระบวนการเกิด-ดับในแต่ละขณะจิตอยู่แล้ว ลักษณะสภาวะการเกิดของจิตมี 4 อย่าง คือ 1) วิชชานนลกขณฺ์ มีการรู้อารมณ์เป็นลักษณะ 2) ปุพฺพคมรสฺ์ มีการเกิดก่อนและเป็นประธานในธรรมทั้งปวง หรือทำให้ดวงหนึ่งต่อดวงหนึ่งเกิด ติดต่อกันเป็นกิจ 3) สนฺธานปจฺจุภูฏฺฐานํ มีการเห็น การได้ยิน ฯลฯ สืบต่อเนื่องกันไม่ขาดสายเป็นความปรากฏของจิต 4) นามรูปปทฺฏฐฺฐานํ มีนามและรูป เป็นเหตุใกล้ให้เกิดขึ้น (บุญมี เมธางกูร และวรรณสิทธิ์ ไวทยะเสวี, 2530: 28)

ดังนั้นจิตมีความหมายไปในทางธาตุรู้หรือธาตุคิด ที่มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปตามองค์ประกอบหรือคุณภาพต่าง ๆ เรียกว่า เจตสิก กระบวนการนี้เกิด-ดับไปตามแต่ที่จิตจะเหนี่ยวสิ่งใดขึ้นมาจับไว้ จิตจึงเป็นความคิดที่เกิดขึ้น ๆ ดับ ๆ ส่วนใหญ่ใช้คู่กับคำว่า ใจ แต่คำว่าใจเมื่อประสมกับคำอื่นมักจะบ่งถึงสภาพความรู้สึกอย่างไรอย่างใดอย่างหนึ่งมากกว่าจะเป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น เสียใจ บ่งสภาพความเศร้าโศก ดีใจบ่งสภาพความดียินดี ในที่นี้คำว่าใจจึงบอกลักษณะของสิ่งหนึ่ง ที่เป็นศูนย์กลางของความรู้สึกมากกว่าจะเป็นกระบวนการของความคิด เหมือนอย่างคำว่า จิต (สุวรรณ สถาอาณันท์, 2542: 313)

การเสวยผลกรรมนี้ไม่เกี่ยวกับการได้รับทุกขเวทนาซึ่งเกี่ยวเนื่องกับความคิดในทางกายภาพโดยตรง หรือเรื่องของระยะเวลายาวนานข้ามภพชาติมากกว่าขนาดการเกิด-ดับของจิต แม้จินตนาการเรื่องการได้รับการทำโทษในนรกหรือภพภูมิต่าง ๆ นั้นเกิดจากความคิดถึงตัวเองที่ต้องตกอยู่ในสภาพแบบนั้นล้วนเป็นเพียงสังขารหรือความคิดปรุงแต่งเท่านั้น เนื่องจากความคิดของมนุษย์มีแนวโน้มยึดติดกับตัวตนเชิงสังคัมเมื่อต้องการจะให้คุณให้โทษจึงมองไปที่กายภาพเป็นหลัก เช่น การเป็นเจ้าของวัตถุ การเป็นอยู่ สถานภาพ เป็นต้น โดยไม่ให้ความสำคัญกับคุณสมบัตินี้ของจิตที่เกิดขึ้นอยู่ขณะปัจจุบัน

นอกจากนั้นยังมีการจัดแบ่งกรรมเชิงหลักการเพื่อใช้เป็นเกณฑ์การตัดสินเชิงศีลธรรมมากกว่า ศ.สมภาร พรหมทา มองกรรมใน 2 ลักษณะ คือ (1) *กรรมในฐานะกฎธรรมชาติ* หมายถึง ความเป็นระเบียบได้แก่หลักอิทัปปัจจยตาที่ว่า “สรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยกันและกัน ในฐานะสิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุและสิ่งหนึ่งเป็นผล” (สมภาร พรหมทา, 2540: 75) และ (2) *กรรมในฐานะกฎทางศีลธรรม* ครอบคลุมเฉพาะสิ่งมีชีวิตที่สามารถมีเจตจำนงเสรีได้เท่านั้น เพราะสามารถกำหนดพฤติกรรมเป็นดีหรือชั่ว ตามมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมมนุษย์ การอธิบายดังกล่าวมีผลต่อการทำให้เกิดมลพิษของสังคัมมากกว่าการรู้เห็นความเป็นจริงด้วยตัวของแต่ละคนเอง ความคิดเชิงครอบงำจึงอาจนำไปสู่การโต้แย้งได้ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในเชิงหลักการเนื่องจากเป็นเรื่องทัศนคติของแต่ละคนซึ่งเห็นได้ในปัจจุบัน และอีกเหตุผลหนึ่ง การพิสูจน์ข้อเท็จจริงมักอยู่ในขอบเขตของเหตุผลและความคิดมักสร้างกรอบของเวลาอยู่ในข้อจำกัดทางภาษา หรืออาจได้ข้อสรุปเชิงหลักการ แต่ในปฏิบัติอาจมีความย้อนแย้ง เช่น คนที่

เชื่อเรื่องหลักกรรมอาจทำสิ่งชั่วหรือสงสัยในความคิดของตนเอง จะเห็นว่า หลักการกับการดำเนินชีวิต ไม่สอดคล้องกัน และยังทำให้ผู้รู้หลักการยึดติดอึดวาทุพาทาน คือ ผู้รู้หลักการมักยึดติดความคิดของตนมากกว่าคนธรรมดาทั่วไป ทั้งยังต้องการบังคับให้คนอื่นเชื่อและปฏิบัติตาม ความล้มเหลวในด้านศีลธรรมไม่ได้เกิดจากการขาดความรู้หลักการ แต่เป็นเพราะการไม่ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักความเป็นจริง แนวคิดแบบผสมกันของความเชื่อและหลักกรรมมีสาเหตุ ดังนี้

1. อิทธิพลของแนวคิดเรื่องกรรมแบบเทวนิยมของพราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์มีความเชื่อในเรื่องของเทพเจ้าผู้สร้างสรรค์และถือคำสอนในคัมภีร์พระเวท ในฐานะคำสั่งจากองค์ผู้สร้าง มนุษย์เป็นเพียงสิ่งถูกสร้างขึ้นมา ศาสนาพราหมณ์จึงก่อให้เกิดคติความเชื่อแบบแบ่งแยก (Classified) เนื่องจากขาดความรู้และปัญญาที่ถูกต้อง มนุษย์จึงสร้างหลักคิดที่นำไปสู่การสรุปและความเข้าใจปรากฏการณ์ทางจิตและสิ่งรอบข้างในลักษณะต่อยกว่า เป็นสิ่งถูกสร้าง (Created) โดยถือว่ามนุษย์เป็นอัตตาลีล เรียกว่า ชีวตมัน และสรรพสิ่งจึงตกอยู่ในอำนาจของสิ่งสูงสุดเป็นอัตตาลีลใหญ่ เรียกว่า ปรมาตมัน ในฐานะทรงเป็นผู้สร้าง ผู้ดำรงไว้และเป็นเป้าหมายของสรรพสิ่ง คติความเชื่อของพราหมณ์จัดเป็นเทวนิยม คือ เชื่อว่ามีเทพเจ้าเป็นผู้สร้าง ส่วนมนุษย์นั้นเป็นผู้ถูกสร้าง คือ มีฐานะเป็นผู้จะต้องรับกรรม เนื่องจากความเข้าใจผิดจนทำให้ตนฝ่าฝืน และกระทำความผิด พระประสงค์ของพระเจ้าจึงต้องได้รับการทำโทษ เพราะฝ่าฝืนกฎที่บัญญัติไว้ แนวคิดนี้นำไปสู่ความเชื่อเรื่องกรรมลิขิตหรือพรหมลิขิต (Destined) ถูกส่งต่อแนวความคิดต่อเนื่องผ่านทางวรรณกรรม ความเชื่อ วัฒนธรรม เป็นต้น จากอินเดียโบราณเข้าสู่สังคมไทยตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งเห็นได้จากอิทธิพลที่มีต่อแนวคิดของสังคมไทย ดังนี้

ก. วรรณกรรมที่เชิดชูการเวียนว่ายตายเกิดแบบพราหมณ์

วรรณกรรมถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการสร้างสัญญาณภาพในสมอง โดยมีคำศัพท์เป็นภาษาสื่อสาร ภาษารูปภาพจำลองในสมอง เมื่อสมองรับรู้ภาษาจะสร้างภาพจำลองขึ้นมาทำให้สัญญาณเชิงซับซ้อนสัญญาณ เมื่อได้รับการกระตุ้นให้เกิดบ่อย ๆ ก็กลายเป็นสิ่งที่สมองเคยชินและประทับใจ คงทนและหนาขึ้น สัญญาณบางอย่างเป็นกุศลวิบากและบางอย่างเป็นอกุศลวิบาก คือ ภาพของสัญญาณนั้นมีทั้งส่วนที่ทำให้จิตเบิกบานและจิตหดหู่ ซึ่งก่อให้เกิดการพอใจและไม่พอใจ โดยเฉพาะภาษานามธรรมก็ยิ่งก่อให้เกิดกระบวนการคิดซับซ้อนและรวดเร็วมากขึ้น คือ ทำให้เกิดรูปแบบการยึดถือตัวตนมากขึ้น ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาลำดับแรกที่ใช้ภาษาเพื่อครอบงำความคิดและสร้างภาพให้ผู้คนคิดถึงตัวตนที่เป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้มากที่สุด ทำให้วรรณกรรมของพราหมณ์มีอิทธิพลในการควบคุมความคิด และสร้างอัตตาแบบถูกสร้าง (Jivatman or Passive Self) แก่ผู้รับสาร อัตตาชนิดนี้ไม่มี ความสมบูรณ์ในตัว ต้องพึ่งพิงอัตตาที่สมบูรณ์หรือปรมาตมัน (Paramātman or Active Self)

เป็นหลัก วรรณกรรมของพราหมณ์จึงได้พยายามอธิบายอดีตอย่างต่อเนื่องแสวงหาความหลุดพ้นหรือการรวมเข้าไปสู่อัตตาใหญ่คือ ปรมาตมันในฐานะที่เป็นเป้าหมาย ความผิดพลาดนี้เกิดจากการไม่สามารถวิเคราะห์ตัวอดีตว่าเกิดขึ้นจากอะไร อะไรที่เรียกว่าการเวียนว่ายตายเกิด การเวียนว่ายตายเกิดก็คือ มโนภาพเกี่ยวกับอดีตที่ถูกสร้างขึ้นในเชิงเกี่ยวพันกับอดีต อนาคตและปัจจุบันในฐานะผู้ครอง

ในอดีตสังคมไทยได้รับเอาความเชื่อและศาสนาพราหมณ์ผสมกับหลักความเชื่อเดิมในพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในสมัยอยุธยามีการค้าขายกับชาวต่างชาติทำให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ขุนนางและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามีฐานะดีขึ้น ความเชื่อเรื่องกรรมเริ่มเปลี่ยนไปจากคำว่า “ทำดี อย่าทำชั่ว” มาเป็น “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ดี จึงเริ่มหมายถึง ผลที่ออกมาเป็นวัตถุ มิใช่ผลที่จิตใจ ในสมัยกรุงธนบุรีและรัชกาลที่ 1-3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงนำไตรภูมิพระร่วงมาเป็นแนวทางในการสอนเรื่องกรรมเพื่อให้เกิดความละอายชั่วกลัวบาป โดยในสมัยรัชกาลที่ 2 “กรรม” ได้นำมาใช้ในความหมาย “ผลของการกระทำที่ไม่ดี และทำไว้ในอดีตชาติ เช่น “ตามกรรมที่ทำไว้” “กรรมสิ่งใดเลยชดมาให้” และ “ชะรอยกรรมเวรตามมาทัน” ดังที่มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่อง อิเหนา และรามเกียรติ์ (สุภาพรรณ ฦ บางช้าง, 2536: 94)

ข. กรรมในฐานะการแบ่งชนชั้นทางสังคม

ในสมัยอยุธยา ความเชื่อเรื่องกรรมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเกิดความคิดที่ว่า “ผู้ทำกรรมดีย่อมได้สิ่งของที่ดีเป็นสิ่งที่ตอบแทน” เช่น การมีฐานะทางสังคมดี ได้รับเกียรติ ลาก ทรัพย์สิน ความร่ำรวย เป็นต้น จึงมีการพัฒนาหลักกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือคำสอนยกย่องจนสร้างความแตกต่างของชนชั้นต่าง ๆ โดยเฉพาะชนชั้นสูงศักดิ์ดินนาว่าเป็นผู้มีบุญญาธิการที่ได้สั่งสมกรรมดีในชาติปางก่อน หรือคนยากจน โพร่ ทาส คนทุกขยาก เป็นต้น เนื่องจากการทำกรรมชั่วในชาติปางก่อน โดยขาดการมองไปที่คุณสมบัติของจิตอย่างเช่นในสมัยพุทธกาล สังคมโดยรวมก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อหลักกรรมแบบนี้และยอมรับกันอย่างแพร่หลายจนกลายมาเป็นวัฒนธรรมและวิถีชีวิต จึงก่อให้เกิด *หลักกรรมในฐานะเป็นตัวแบ่งทางชนชั้น* (สุภาพรรณ ฦ บางช้าง, 2536: 45) ช่องว่างของความคิดแบบมีอัตตาถาวรเป็น *ผู้ได้ (Gain)* และ *เป็นผู้เสีย (Lost)* เป็นผู้ครอบครองวัตถุสิ่งของ ตำแหน่งฐานะ เป็นต้น นำไปสู่การจัดแบ่งชนชั้นทางสังคม ทำให้เกิดผู้คิดที่อยู่ในฐานะดังกล่าวเข้าใจว่าตนมีอำนาจและมีโอกาสมีความสุขมากกว่าคนทั่วไป ซึ่งเป็นที่มาของการสร้างบทบาท (Roles) อำนาจ (Power) และการเลื่อนชั้นทางสังคม (Social Stratification) โดยมีศาสนาเป็นผู้แนะนำสั่งสอนด้วยการสนับสนุนการจัดแบ่งชนชั้นตามลักษณะของความคิด การกระทำหรือหน้าที่ทางสังคม คำสอนเรื่องกรรมของศาสนาพุทธกับศาสนาพราหมณ์นั้นต่างกันตรงที่ศาสนาพราหมณ์ยกย่องวรรณะโดยอ้างความศักดิ์สิทธิ์สนับสนุนการแบ่งชั้นกันอย่างชัดเจน ส่วนศาสนาพุทธนั้นถือสถานะและการกระทำของจิตเป็นสิ่งสำคัญ

แนวคิดดังกล่าวมีความเข้มแข็งมากกว่าเทววิทยาตะวันตกซึ่งเห็นได้ชัดในสังคมอินเดียแม้ในปัจจุบัน (Charles Eliot, 1921: 176-178)

การต้องการเป็นผู้ได้รับผลกรรมดีเพราะขาดระบบบริหารจัดการที่ดีและการเป็นอยู่ในสมัยนั้นปกครองโดยระบบราชาธิปไตยซึ่งทำให้เกิดชนชั้น 2 กลุ่ม คือ ผู้ปกครองในฐานะผู้ใช้อำนาจและทาสคือ ผู้ถูกปกครองหรือผู้ถูกอำนาจครอบงำซึ่งมีจำนวนมากว่า ชนชั้นปกครองจึงใช้หลักกรรมนั่นเองเป็นเครื่องมือในการสร้างสถานภาพให้คนยอมรับสถานะตัวเอง เพื่อครอบงำทางจิตใจโดยหวังประโยชน์ทางสังคมและการปกครอง ดังนั้น หลักความเชื่อเรื่องกรรมจึงเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจและอิทธิบาทของผู้ปกครอง ศาสนาจึงเป็นองค์การที่ถูกนำมาใช้ในการปกครองตั้งแต่ในสมัยโบราณ เพราะคำสอนศาสนาสามารถครอบงำ ชักจูงคนได้ลึกมากกว่าการบังคับทางด้านกายภาพ คือ สามารถครอบงำความคิด ความเห็นและการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลได้

ค. กรรมคือศีลธรรมแบบทาส

จากคติคำสอนในเรื่องการ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ซึ่งได้รับอิทธิพลมาตั้งแต่สมัยอยุธยา รุ่งเรืองกลายเป็นแรงผลักดันให้คนทำความดี (เพื่อจะ) ได้ดี ละเว้นความชั่ว (เพื่อไม่ได้ชั่ว) โดยไม่ได้ศึกษาหลักความจริงของกรรมและเป้าหมายตามหลักของพระพุทธศาสนาให้เกิดความถูกต้องและชัดเจน ทำให้ชนชั้นผู้ปกครองนำหลักกรรมมาเป็นเครื่องมือใช้บังคับพฤติกรรมของประชาชนทางสังคมแบบชนชั้น ดังนั้น กรรมจึงมีลักษณะเป็นกฎ ข้อบังคับ การยอมรับโดยพฤตินัยของผู้คนในสังคม จะเห็นได้ว่า ความหมายของกรรมนี้เป็นการยอมตามคือ เป็นมาตรการศีลธรรมแบบทาสมากกว่ากรรมซึ่งหมายถึงโอกาสในการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของจิตเชิงบวกต่อการพัฒนาพฤติกรรมของคน นอกจากนี้ ศีลธรรมแบบทาสพยายามสร้างความหวาดกลัวเชิงบังคับ การทำกรรมดีคือ การยอมจำนนโดยดุขฎิแต่แฝงด้วยความหวาดกลัวต่อการถูกทำโทษ ตรงกันข้ามกับศีลธรรมแบบนายซึ่งมีลักษณะเป็นเหตุเป็นผลและเป้าหมายในตัวเอง สามารถใช้เหตุผลสืบหาข้อเท็จจริงและถามถึงเป้าหมายหรือจุดประสงค์ได้อย่างเสรี มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ไม่ใช่ศีลธรรมแบบเป็นเครื่องมือเพื่อไปแสวงหาสิ่งอื่น กรรมในฐานะที่เป็นศีลธรรมแบบทาสจึงไม่มีการพัฒนาและไม่ตั้งอยู่บนความเป็นจริงและความหมายที่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักจักรกรรม

2. อิทธิพลของกรรมในช่วงศาสนาเทวนิยมตะวันตกเข้าสู่สังคมไทย

หลังจากสมัยอยุธยา การค้าขายกับชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวตะวันตกซึ่งได้เดินทางเข้าสู่ไทยพร้อมกับหลักคำสอนศาสนาแบบเทวนิยม (Theistic Religion) ในสมัยรุ่งเรืองของอยุธยา โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2175-2231) จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ตอนต้น อิทธิพลแนวคิดของชาวตะวันตกได้ถูกนำมาเผยแพร่ผ่านทางชนชั้นสูง โดยนำหลักการวิธีการ แบบตะวันตกในสมัยนั้นปลูกฝังให้ความคิด ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดโดยเฉพาะโลกทัศน์และเป้าหมายของชีวิต รวมถึงกิจกรรมและวัฒนธรรมต่างออกไปจากรากฐานเดิมของสังคมไทย ในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่ได้นำเอาเอกสาร กฎหมาย และหลักเศรษฐศาสตร์แนวใหม่เข้ามาโดยมุ่งเน้นไปที่สิทธิหน้าที่ของปัจเจกบุคคลโดยมีชื่อและนามสกุลในฐานะตัวตนถาวร กลายมาเป็นระบบการเป็นเจ้าของสิทธิของปัจเจกบุคคลกระทั่งถึงปัจจุบัน แนวคิดแบบตะวันตกส่งผลต่อการเกิดกระบวนการทัศน์แบบยึดถือตัวตนและโลกทัศน์ที่เน้นไปที่การบีบบังคับปัจเจกชนทำงานอย่างหนักเพื่อแสวงหาความสุขและหนีจากความทุกข์ ซึ่งการมีทัศนคติเชิงสนองตัณหาของแต่ละคนจนเกิดปัญหามากมายในสังคมปัจจุบัน แม้จะมีความเจริญมั่งคั่งแต่สังคมมนุษย์ทุกวันนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ยาก ลำบาก เหน็ดเหนื่อยเปรียบและเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวต่างจากพระพุทธศาสนาซึ่งก่อให้เกิดแนวความคิด ดังต่อไปนี้

ก. เกิดวัฒนธรรมอัตตานิยมตามหลักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่

หลักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกสมัยใหม่บังคับให้แสวงหาความมั่งคั่งของปัจเจกบุคคลได้แพร่หลายทั่วโลกในช่วงศตวรรษที่ 17 โดยมีปรัชญาประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เป็นตัวหลัก บวกกับปรัชญาแนวปัจเจกนิยมที่ถือว่า มนุษย์ทุกคนต้องการความสุขและหนีจากความทุกข์ หลักการดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่อผลักดันให้มนุษย์แต่ละคนดิ้นรนแสวงหาครอบครองความสุขและหนีจากความทุกข์ ทำให้เกิดการกระทำหรือส่วนเกิน (Surplus) ของกรรมกรและกลายเป็นมูลค่าหรือเงินในปัจจุบัน เงินจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวกลางแลกเปลี่ยนสินค้าทุกชนิด แนวคิดเรื่องกรรมในสมัยนี้ถูกศาสนานำไปเป็นเครื่องมือในการสร้างเงื่อนไขให้คนทำงานในฐานะเป็นผู้ถูกลงโทษกรรมในความหมายนี้จึงมีลักษณะเป็นสิ่งต้องขจัดใช้ตามหลักศาสนาแบบเทวนิยม เช่น แม็กซ์ เวเบอร์ นักสังคมวิทยา มองว่า องค์กรของศาสนาคริสต์เป็นองค์กรซึ่งเกิดจากการสะสมทุนของแรงงานต่าง ๆ เพราะองค์กรศาสนาได้ค่าแรงงาน เช่น เก็บค่าเช่า อาคาร สถานที่ สร้างอาคารเก็บสะสมวัสดุ สิ่งของ ซึ่งเป็นการสะสมทุนขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นทุนทางด้านทรัพย์สิน บุคลากร อำนาจทางสังคมในยุคเริ่มต้นของโครงสร้างของสังคม โดยเฉพาะการเก็บภาษีศาสนาของศาสนาคริสต์ (Dean M. Kelley, 1977: 17-18)

ข. การเสฟข้อมูลจากหลักคิดแบบตะวันตกเป็นมาตรฐาน

ข้อมูลเป็นอีกส่วนหนึ่งซึ่งทำให้กระบวนการทัศน์ของความคิดแบบพระพุทธศาสนาถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นหลักการคิดแบบปัจเจกนิยม (Individualism) แบบตะวันตก ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ทางตะวันตกเกิดจากการสังเกตปรากฏการณ์ทางกายภาพ (Physical) และการใช้เหตุผลเป็นหลัก

นำหลักนี้มีเป้าหมายในการประมวลความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการจัดการสิ่งต่าง ๆ เชิงกายภาพ การมองมนุษย์
โดยละสิ่งคนในทัศนะของตะวันตกแบบกายภาพมากกว่าที่จะให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาจิตใจเพื่อให้
มของสิ่งปัญญาความรู้แจ้งตนเอง ข้อมูลดังกล่าวส่งผ่านสถาบันสังคม การศึกษาซึ่งได้รับจากเอกสารหนังสือ
โดยมุ่งการศึกษา สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ตทางสังคม เป็นต้น ล้วนมีเป้าหมายในการกระตุ้นยอด
บบการชมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางโฆษณาจากผู้สนับสนุนเป็นหลัก ทำให้สื่อเหล่านั้นขาดมาตรการในเชิงศีลธรรม
ะบวนทัศน์นั้นในเรื่องของจิตใจ ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นมาตรการในการให้คำแนะนำ
ากความแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันแก่ประชาชนทั่วไป

แหล่งความรู้เชิงวิชาการที่สังคมไทยได้รับผ่านการถ่ายโอนความรู้จากประเทศตะวันตก
ก เอา
งลูกหลานเจ้านายที่ไปศึกษาแล้วกลับมาพัฒนาประเทศ โดยได้กำหนดตามหลักยุทธศาสตร์การ
ู้เกิด
พัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองด้านกายภาพแบบตะวันตกและกระบวนการคิดแบบตะวันตก ในสมัยเริ่มแรก
ทำให้แหล่งข้อมูลที่ได้ขึ้นเกิดจากหนังสือในเอกสารที่นำมาจากตะวันตกเป็นหลัก เนื่องจากสังคม
ตะวันตกมีการพัฒนาความรู้ กระบวนการ หลักวิชาการในระดับมหาวิทยาลัยและมีการบันทึก พิมพ์
เผยแพร่เป็นลายลักษณ์อักษรจำนวนมากที่พบในประเทศไทยในสมัยเดียวกัน จึงเป็นเหตุให้เอกสาร
บุคคล
ข้อมูลทางตะวันตกนั้นมีอิทธิพลสร้างหลักความรู้แนวคิดและเป้าหมายแตกต่างไปจากแนวคิดของ
ี่ เป็น
สังคมไทยในสมัยก่อน ซึ่งตั้งอยู่บนหลักค่านิยมและเป้าหมายตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา
วมทุก
เนื่องจากต้องมีการปรับปรุงเร่งพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทางกายภาพ สังคมเศรษฐกิจ
งสุขแล
และบ้านเมืองให้เทียบเท่ากับสังคมตะวันตก จึงทำให้ขาดข้อมูลจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา
ลค่าหรือ
มาใช้ให้ทันสมัยควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านกายภาพ เนื่องจากยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนของ
องกรรม
พระพุทธศาสนาให้ทันสมัยในสมัยเริ่มแรก

ค. การเผยแพร่ความเชื่อหลักการมากกว่าหลักศีลธรรม

ในปัจจุบัน แม้การศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้รับการเผยแพร่แต่นักการศาสนา
นต่าง ๆ
สิ่งของ
มในยุค
Selley.
ที่มีความรู้ส่วนมากได้ศึกษาศาสนาเชิงหลักการ (Principle) จากเอกสารหนังสือศาสนาแบบเทวนิยม
มาผสมกับคำสอนของพระพุทธศาสนา เห็นได้จากเอกสารหนังสือเพื่อเผยแพร่ศาสนาจำนวนมากที่
เน้นความรู้แบบหลักการมากกว่าศีลธรรมจนไม่สามารถที่จะสร้างวัฒนธรรมพุทธในชีวิตประจำวันได้
เนื่องจากนำเสนอหลักการของศาสนาแบบตะวันตกได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากศาสนาคริสต์ ที่เน้น
การคิดวิเคราะห์สร้างเหตุผลเพื่อโน้มน้าวให้เห็นด้วย ให้เชื่อและยอมตาม ตรงข้ามกับพระพุทธเจ้า
ทรงสอนศีลธรรมเน้นการปฏิบัติในชีวิตประจำวันจนเป็นวิถีชีวิตแบบพุทธ ค่านิยม เป้าหมายชีวิต
กแปร
่าง ๆ
หลัก
ของคนในสังคมล้วนมีแก่นสารคือ ศีลธรรมและมีเป้าหมายคือ การพันทุกซ์ตามหลักคำสอนเดิมทั้งสิ้น
หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเน้นเรื่องศีลธรรมพร้อมที่จะถูกนำมาใช้ทุกขณะจิตในปัจจุบัน

มากกว่าหลักการที่จะต้องเชื่อและยอมตาม และมีเป้าหมายคือ การพันทุกข์ ด้วยการทำอริยมรรคให้ เกิดเท่านั้น トラบใดที่จิตไม่ถึงอริยมรรคและสติสัมปชัญญะยังไม่บริบูรณ์ トラบนั้นก็ยังไม่สามารถจะ พันทุกข์และดับกิเลสได้ ความรู้หลักการไม่สามารถจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ได้ นี่เป็นหลักการ ตั้งเดิมในสมัยพระพุทธเจ้า ดังนั้น ชาวพุทธในสมัยก่อนจึงนิยมเจริญสติสัมปชัญญะเพื่อให้เกิด วิปัสสนาญาณ บรรลุมรรคผลมากกว่าการแสดงและนำเสนอความรู้เชิงหลักการ การมีสติสัมปชัญญะ ในทุกขณะจิตได้เท่านั้นจึงเป็นการดับทุกข์ได้

ง. การดำเนินชีวิตตามแบบวัตถุนิยมถือการสนองกิเลสกำและกำเป็นเจ้าของวัตถุกำ เป็นเป้าหมาย

ความคิดและมโนทัศน์ที่ต้องการเป็นเจ้าของวัตถุและการเสพติดวัตถุทำให้เกิดผลต่อบุคคลและสังคมโดยรวม เนื่องจากขาดการคำนึงถึงหลักธรรมและเป้าหมายที่แท้จริง เพราะพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลแต่ละคนส่งผลต่อพฤติกรรมโดยรวมของสังคม เมื่อมีความคิดเช่นนี้ยอมเพียรพยายามเพื่อทะเยอทะยานสนองตัณหาของตน ซึ่งตรงกันข้ามกับกรรมในความหมายเดิมที่หมายถึง การพัฒนาจิตของตัวเองให้เปลี่ยนเป็นกุศลมากกว่าการสนองตัณหาซึ่งเป็นอกุศลจิต การถือลัทธิปัจเจกบุคคลก็คือ อดตวาทุปาทานเกิดจากอกุศลจิต ดังนั้น มนุษย์จึงมีลักษณะของปัจเจกบุคคลที่ กระเลือกกระสนองแสวงหาเพื่อเสพตามอำนาจความโลภ ความโกรธ ซึ่งเกิดจากความหลง เพราะขาดสติ อยู่กับอารมณ์ปัจจุบัน จนไม่สามารถจำแนกว่าสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นนี้คืออะไร มีธรรมชาติอย่างไร กำลังเป็นไปอย่างไร ดังนั้น ความทุกข์ของคนในสมัยปัจจุบันคือไม่สามารถแสวงหาครอบครองวัตถุ กำเพื่อสนองกิเลสกำของตนเองได้ตามที่ปรารถนา เป็นเหตุให้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ทรมาน การขาดศีลธรรม การเอาใจเอาเปรียบ การทำลายเพื่อแก่งแย่งทรัพย์สิน เป็นต้น

มโนทัศน์เรื่องกรรมเชิงอัตวิสัยและวัตถุวิสัย

มโนทัศน์เรื่องกรรมเกิดจากมุมมองกรรมที่แตกต่างกัน มุมมองหรือจุดยืนของทัศนะเรื่องกรรม แบ่งออกเป็น 2 หลักใหญ่ ๆ โดยกำหนดตามจุดมองคือจิตเป็นหลัก ได้แก่ การมองแบบอัตวิสัยและ ภาวะวิสัยหรือวัตถุวิสัย

ก. กรรมเชิงอัตวิสัย (Subjective Action)

กรรมในฐานะที่เป็นอัตวิสัย หมายถึง กรรมที่เป็นโครงสร้างของจิตเป็นตัวกรรม การมอง ลักษณะนี้จะต้องมองตัวกรรม ณ เวลาปัจจุบัน และเห็นองค์ประกอบของกรรมโดยใช้จิตเป็นตัวมอง ไม่มีการโยงถึงหลักการอื่นประกอบ การมองเห็นกรรมแบบอัตวิสัยคือ การใช้สติสัมปชัญญะสังเกต ความเป็นจริงที่กำลังเกิดขึ้นทุกขณะ กรรมแบบนี้จึงสอดคล้องกับความเป็นจริง แสดงให้เห็นโครงสร้าง

ของจิตก่อน ตามรู้การทำงานของจิตก่อน และพฤติกรรมทางวาจาและทางกาย ซึ่งตรงกับพุทธพจน์ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मิ วทามิ” หมายความว่า ตัวเจตนาตัวเองเป็นตัวกระทำ “สิ่งมีชีวิตทั้งหมดมีการกระทำ (กรรม) เป็นของตัวเอง (กम्मสกตา)” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/57/101) กรรมในที่นี้ หมายถึง ภาวะที่จิตขับเคลื่อนโดยธรรมชาติ หากเจตนาปรุงแต่งด้วยอกุศลจิต จิตนั้นเองก็จะเป็นตัววิบาก ไม่แยกจากกัน ดังนั้น การมองจิตเชิงอัตตวิสัยนำไปสู่ประสบการณ์ การมีสติสัมปชัญญะ ในขณะนั้น จิตย่อมมีอารมณ์ของตนเองเป็นใหญ่ เช่น กรณีคนกำลังเจ็บป่วย หรือกำลังใกล้ตายย่อมไม่สนใจคิดเรื่องอื่น เป็นภาวะจิตที่กำลังเปิดรับต่อการเปลี่ยนแปลง และรอรับผลที่กำลังปรากฏตัว จบลงในขณะนั่นเอง จิตดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็น ยถากุศลญาณทัสสนะ คือ รู้เห็นด้วยญาณอย่างที่จิตเป็นไปอยู่แล้ว เป็นการมองเห็นองค์ประกอบของจิตและจิตอย่างถูกต้อง จึงเหมาะที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงและมีโอกาสปรับจิตให้เป็นกุศลและมองเห็นความเป็นจริงซึ่งนำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้

ข. กรรมเชิงวัตถุวิสัย (Objective Action)

กรรมเชิงวัตถุวิสัยมีลักษณะเป็นการอธิบายปรากฏการณ์เชิงภาวะวิสัยซึ่งเทียบได้กับกระบวนการอธิบายปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจ และใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานการยอมรับ การเข้าใจและการยอมรับเป็นเพียงความคิดหรือมโนสังขาร อย่างหนึ่ง เช่น (ก) *หลักกรรมที่ให้ผลตามหน้าที่* คือ ชนกรรม คือ กรรมส่งผลให้เกิด อุปถัมภ์กรรม คือ กรรมสนับสนุนส่งเสริม เป็นต้น (ข) *กรรมที่ให้ผลก่อนหรือหลัง* คือ 1) คุรุกรรม กรรมหนัก 2) อาสันนกรรม กรรมใกล้ดับจิต 3) อาจิณณกรรม กรรมที่ทำจนชิน 4) กตัตตากรรม กรรมสักว่าทำ และ (ค) *กรรมให้ผลตามระยะเวลา* มี 4 อย่าง คือ 1) ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาตินี้ 2) อุปปีชชเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติหน้า 3) อปรายปริยเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป 4) อโหสิกรรม กรรมไม่ให้ผล (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2552: 117)

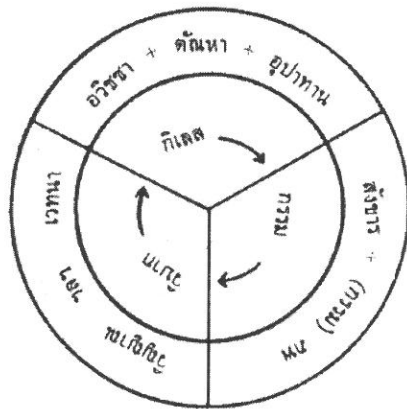
หลักกรรมดังกล่าวนี้เป็นเพียงหลักการทำให้เกิดความเชื่อโดยมีเหตุผลประกอบเพื่อให้เกิดการยอมรับ ยังไม่ใช่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของจิตได้ ต้องอาศัยสติสัมปชัญญะเพื่อให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายคือ การดับทุกข์ได้อย่างเป็นรูปธรรม หลักกรรมเชิงหลักการเกิดจากกระบวนการคิดทบทวน และเชื่อมโยงศัพท์และคำอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจตกลงร่วมกันเท่านั้น ความเข้าใจเรื่องกรรมเพียงหลักการยังอาจมีการเพิกเฉยต่อการพัฒนาจิตจนไม่สามารถสร้างกุศลจิตทุกขณะได้ คือ ปล่อยให้ตน และสังคมเต็มไปด้วยอกุศลจิตโดยไม่รู้ตัว ดังที่ พุทธทาสภิกขุ (2545: 13) กล่าวไว้ว่า “สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมาก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หาได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของคนไทยไม่ คนนิยมวัตถุหรือวัตถุนิยมมากไปมีกิเลสมากขึ้นและสิ่งที่ขาดคือ ศีลธรรม สภาพสังคมที่ฟอนเฟะ เพราะรับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก” ปัจจุบันสังคมไทยตกอยู่

ภายใต้อิทธิพลของกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมตามอย่างชาติตะวันตก เมื่อหลักกรรมถูกบิดเบือนไปจากหลักคำสอนเดิมในพระพุทธศาสนาว่า “ละบาป บำเพ็ญกุศล และทำจิตให้บริสุทธิ์” กลายมาเป็น “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นการวัดผลของความดีกันที่วัตถุ คนในสังคมจึงแสวงหาความเป็นเจ้าของวัตถุและความร่ำรวยด้วยวิธีการที่ผิดหลักกรรมอย่างผิดศีลธรรม ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ที่ปกติสุขของสังคมส่วนรวม “ความเชื่อเรื่องกรรมที่ไม่ถูก คือ เรามองกรรมไปที่สิ่งของ ที่เงินทองของนอกกาย จะไปทำนองนั้นซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง แต่ไม่ได้มองที่ผลของมัน คือ ความดี ความชั่ว อันมีอยู่แล้วในกรรมนั้นซึ่งจิตใจเราสัมผัสได้ทุกครั้งที่เราทำกรรม” (พุทธทาสภิกขุ, 2539: 20) นอกจากนี้ หลักความเชื่อของกรรมยังถูกนำไปสู่การพนัน เสี่ยงโชค หรือการได้ลาภ เช่น การถูกหวย การพนัน หรือการประสบสิ่งที่ไม่คาดฝัน เช่น อุบัติเหตุ ความจริงปัญหาดังกล่าวเกิดจากความยากจนหรือการด้อยโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้หน้าความคิดเรื่องหลักกรรมในชาติปางก่อนมาช่วยอธิบาย

สภาวะแท้จริงของกรรม (Nature of Kamma)

กรรมที่ถูกต้องนั้นต้องพิจารณาความเป็นจริงของกรรมว่าคืออะไร มีสาเหตุจากอะไร และมีผลหรือเป้าหมายอย่างไร จุดยืนของพระพุทธศาสนาถือความจริงที่ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นสภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้นและดำเนินไปอยู่ในปัจจุบัน มีพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ว่า “กรรมเก่าเป็นโฉน คือ ตาเห็นรูปได้ ฟังเห็นว่าเป็นกรรมเก่า หู จมูก ลิ้น กาย ใจก็เช่นกัน ฟังเห็นว่าเป็นกรรมเก่า อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว สำเร็จด้วยเจตนา เป็นที่ตั้งของเวทนา นี้เรียกว่า กรรมเก่า กรรมใหม่เป็นโฉน คือ กรรมที่บุคคลทำด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในปัจจุบันขณะนี้ เรียกว่า กรรมใหม่ ความดับแห่งกรรมเป็นโฉน คือ นิโรธที่ถูกต้องวิมุตติเพราะความดับแห่งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม นี้เรียกว่า ความดับแห่งกรรม หลักปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม ได้แก่ การเจริญมรรคมีองค์ 8” (ส.สพ. (ไทย) 18/146/179) ในนิพเพธิกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสถึงสาเหตุของกรรมว่า “ผัสสะ 14 เป็น เหตุเกิดแห่งกรรม” (อง.ปจก. (ไทย) 22/63/577) และในนิทานสูตร พระพุทธองค์ตรัสถึงเหตุเกิดแห่งกรรมในลักษณะที่เป็นปัจจัยเกิดสืบเนื่องต่อกันเป็นสาย ซึ่งสรุปเหตุเกิดกรรมชั่ว คือ โลภะ โทสะ โมหะ เหตุที่เกิดกรรมดี คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ (อง.ติก. (ไทย) 20/34/186) พุทธพจน์นี้บ่งบอกสภาวะของจิตนั่นเอง ไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สิ่งภายนอก ซึ่งแตกต่างจากคนทั่วไปมักนำเอาหลักกรรมไปอธิบายสิ่งปรากฏภายนอก แท้จริงแล้ว สิ่งที่ปรากฏภายนอกก็เกิดขึ้นในจิตในฐานะสัญญา คือ ภาพความจำของจิตนั่นเอง ถ้ามองจากจุดนี้ ลักษณะของกรรมไม่สามารถจะแยกออกจากจิตที่ดำเนินไปตามเหตุปัจจัยที่ทำงานร่วมกันในรูปแบบ กิเลส กรรม วิบาก คือ จิตมีลักษณะรับรู้อารมณ์และเกิด-ดับพร้อมๆ กับอารมณ์ การเกิดดับของจิตนั้นเกิดจากแรงผลักดัน คือ กิเลส ส่งผลให้สภาวะของจิตมีสภาพถูกปรุงแต่ง เรียกว่า สังขารหรือกรรม การที่กรรมคือ สภาพจิตที่ปรุงแต่งโดยกุศลกับอกุศล ทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิด โดยมีเจตนาเป็นตัวกำหนดที่ไป เจตนาคือ กรรมที่แสดงออกของการกระทำที่เป็นกุศลหรือ

อกุศล กรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมิใช่ตัวกำหนดโชคชะตาหรือสังคมของมนุษย์ แต่เป็นเรื่อง การกระทำ ซึ่งทางศาสนาแบบเทวนิยมมีความเข้าใจว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนด (Nyanatiloka, 1980: 92) เมื่อจิตเกิด-ดับ วิบากก็อยู่ในช่วงขณะที่จิตเกิด-ดับนั้นเองต่อเนื่องกันไปไม่ขาดสาย เมื่อถูกปรุงแต่ง โดยกุศลจิตและสติปัญญา ก็จะทำให้เกิดการเข้าใจกระบวนการดังกล่าว สามารถน้อมจิตซึ่งกำลัง เสวยวิบากกรรมซึ่งเป็นกุศลและอกุศลนั้นให้เข้าสู่ปัญญาเพื่อหลุดพ้นออกจากความหลง เข้าใจผิด และอุปาทานว่ามีตัวตนเป็นเราเป็นเขา การยึดถือเป็นตัวตนเราเขานั้นเองเป็นผลคือ วิบากและเป็น เหตุของการกระทำที่แสดงออกมาทางกายและวาจาซึ่งส่งผลสะท้อนให้เกิดวิบากกรรม ดังนั้น ตัวตน ที่เกิดขึ้นจึงเป็นวิบากของกรรมโดยอัตโนมัติ เป็นความเข้าใจผิดที่คิดว่าจะเอาตัวตนไปทำและไปเสวย อารมณ์อย่างที่ตนคิด เช่น มโนภาพภพภูมิต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ต่างหากจากจิตที่เป็นปัจจุบัน ย่อม ตกอยู่ในเครือข่ายของความคิดซึ่งถูกปรุงแต่งโดยความไม่รู้ (ดูรูป ก.)



ก. ภาพแสดงการทำงานของกรรมช่วงขณะจิต

ดังนั้น ลักษณะกรรมที่ถูกต้องของพระพุทธศาสนานั้นจึงประกอบด้วยคุณลักษณะที่ตรงกัน ข้ามกับหลักแนวคิดของเทวนิยม ดังนี้

1. มุ่งตรงต่อการตัดการเวียนว่ายตายเกิด

กรรม คือ เครื่องมือที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงการดับกรรม ได้แก่ ข้อปฏิบัติตามหลัก อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นเป้าหมาย จิตให้หลุดพ้นจากทั้งกรรมดีและกรรมชั่วเป็นการสิ้นกรรม คือ การ หลุดปรุงแต่งทางความคิด การจะหลุดพ้นจากอำนาจของความคิดได้ต้องพัฒนาจิตตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้เกิดวิปัสสนาญาณ ซึ่งสามารถรู้เท่าทันสภาวธรรมตามความเป็นจริงได้ ความหลงคิดผิดว่ามี ตัวตนที่เที่ยงแท้ มีสิ่งที่เป็นสุขนิรันดร์ก็พลอยดับไปด้วย เพราะสภาวะที่สติปัญญามองเห็นความจริง ปรากฏชัดแจ้งทุกขตามหลักไตรลักษณ์ ดังนั้น ภาวะจิตของผู้บรรลุนิพพานย่อมไม่ตกลงไปสู่ความผิด

พลาดโดยการคิดว่ามีตัวเขา ตัวเราอีกการกระทำที่ไม่มีกิเลสจึงไม่จัดเป็นกรรมแต่เป็นเพียงกิริยาเท่านั้น จึงไม่มีวิบากคือไม่มีตัวตนที่จะต้องไปรับผลนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่าภาวะจิตเช่นนั้นเป็นการหลุดพ้นจากวิภวภูมิจึง 3 คือ กิเลส กรรม วิบากและได้บรรลุดังนิพพาน

2. ทำลายการแบ่งชนชั้นทางสังคม

ในศีลธรรมระดับโลกียะซึ่งคนทั่วไปผู้ไม่รู้ความเป็นจริงเรื่องกรรม ย่อมนำหลักกรรมมาใช้เพื่อการแบ่งชนชั้น เนื่องจากผลประโยชน์ที่ตัวเองจะได้ ต่อเมื่อปราศจากความเข้าใจผิดในเรื่องของการมีตัวตนเราเขาแล้ว การกระทำหรือกรรมก็คือ การดำรงชีวิตอยู่ พร้อมด้วยสติและสัมปชัญญะพิจารณาให้ความสำคัญกับจิตและภาวะที่มากระทบ การดำรงชีวิตจึงเป็นไปเพื่อการลดทอนชนชั้นในทางสังคม เพราะถือเอาคุณสมบัติของจิตเป็นหลัก มิได้ถือเอาคุณสมบัติและปริมาณของวัตถุซึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจ ไม่พอใจจนมีอิทธิพลครอบงำเหนือจิต ดังนั้นกรรม คือ ความพยายามเพื่อทำลายการแบ่งชนชั้นวรรณะ การถือเราถือเขา ความขัดแย้ง เป็นต้น

3. เป็นศีลธรรมแบบเสรี

กรรมเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งซึ่งเกิดจากจิตที่เป็นกุศลและอกุศล กรรมจึงถือเป็นโอกาสในการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการใช้สติสัมปชัญญะรู้ความเป็นจริงและไม่หลงคล้อยตามไปตามความความหลง ลักษณะกรรมและผลของกรรมเกิดขึ้นในช่วงขณะจิตและเสวยผลดับไปสลับต่อเนื่องกัน ดังนั้น การทำสิ่งใดล้วนมีเป้าหมายในตัวเองหรือมีคุณค่าสิ้นสุดในตัวเองไม่ได้เกิดจากการคาดหวังสิ่งอื่นที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือตนเองจะได้สิ่งใดตอบแทน เสรีจตุสมบูรณในตัวเองแล้ว คือ ไม่เป็นทาสไม่ต้องเดือดร้อนใจภายหลัง กรรมจึงสนับสนุนศีลธรรมแบบเสรีภาพ เพราะศีลธรรมเป็นตัวจิตที่กำลังเกิดขึ้นและดับไปทุกขณะ จิตก็จะทำงานใหม่ไปทุกขณะนั่นเอง

4. ทำลายอัตตานิยมแบบเสพติดวัตถุ

เมื่อเกิดความรู้เข้าใจอย่างถูกต้อง จิตจะสร้างกรรมเพื่อทำลายความหลงผิดเป็นอัตตาคือการยึดถือว่ามีตัวตนพร้อมกับคุณลักษณะความเป็นตัวตนใด ๆ ที่ติดตามมา โดยไม่ได้คาดหวังหรือเสพติดภาพที่ปรากฏภายนอกซึ่งเป็นสัญญาที่กำลังปรากฏในขณะปัจจุบัน สติสัมปชัญญะทำให้คลายจากความยึดมั่นว่าเป็นตัวตนและเราเขา เพราะเห็นสัญญาเกิด-ดับไม่ได้สร้างภาพของวัตถุภายนอกให้ดำรงอยู่นาน จิตย่อมไม่ติดเสพอารมณ์นั้น ดังนั้น กรรมที่ถูกต้องจึงนำไปสู่การทำลายอัตตาโดยตรงกันข้ามกับกรรมที่คนทั่วไปเข้าใจที่สร้างอัตตาคารวไว้รอเสพผลกรรมในอนาคตเพราะความอยากหรือตัณหา

5. เน้นหลักสัจธรรม

หลักสัจธรรมคือ ความเป็นจริงซึ่งกำลังปรากฏเป็นองค์ธรรมที่สำคัญสำหรับการรู้อารมณ์และการหลุดพ้นจากความหลงผิด กรรมจึงไม่ใช่คำอธิบาย แต่เป็นปรากฏการณ์ที่ดำเนินไปอยู่ตามธรรมชาติ ในขณะปัจจุบัน หลักสัจธรรมเป็นหลักธรรมนิยามคือ ความไม่เที่ยง การดำรงอยู่เพียงชั่วขณะ และดับพร้อมไปจิตสืบเนื่องกัน เมื่อจิตมีความมั่นคงต่อขณะปัจจุบัน ก็สามารถทำลายความคิดหลงข้ามขณะปัจจุบันไปสู่อดีตและอนาคต ดังนั้นข้อเท็จจริง คือ หลักกรรมเป็นกระบวนการซึ่งจะดำเนินไปสู่เป้าหมาย คือ การปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นทุกอย่าง

6. ส่งเสริมเสรีภาพในการดำเนินชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะ

เมื่อจิตรู้สภาวะความเป็นจริงและรู้ว่าต้นเหตุของการเข้าใจผิดเรื่องกรรมเป็นมิชฌาทีฐิที่เจ้าลัทธิศาสนาอื่นสอนให้ยึดมั่นถือมั่น เพราะความไม่รู้จะเจอบทที่ถูกต้อง การดำเนินชีวิตจึงเกิดความหลงเข้าใจผิดและมีพฤติกรรมเป็นไปในทางทุจริตหรือยึดมั่นผูกตัวเองไว้กับความหลง ผู้มีสติจะแสวงหาสภาพที่แท้จริงในเชิงปฏิบัติโดยกำหนดรู้สภาวะธรรมที่เป็นประโยชน์เพื่อปลดปล่อยจิตจากความเป็นทาสของกิเลสคือ โลก โกรธ หลง มองเห็นสิ่งที่มากระทบเป็นเพียงอารมณ์ที่เกิด-ดับตลอดเวลา ดังนั้น ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะจึงมีเสรีภาพไม่ขึ้นตรงต่อสิ่งใด ไม่เป็นทาสของใคร การเป็นทาสคือการยอมให้จิตถูกภาพสัญญาครอบงำจิตอยู่ยาวนานและมีอำนาจในการปรุงแต่งให้เกิดความหลงยึดถือสัญญาอารมณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น เพราะความเคยชินของสมอง ต่อเมื่อจิตมีสติรู้เท่าทันภาพสัญญาที่เกิดดับก็สามารถปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้

จุดยืนของหลักกรรมที่ถูกต้อง

การตีความเรื่องกรรมในเชิงวัตถุวิสัยหรือภาวะวิสัยเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่น่าไปสู่การนำหลักกรรมไปอธิบายปรากฏการณ์ทางกายภาพมากกว่าปรากฏการณ์ทางจิต เนื่องจากการคิดเชิงเหตุผลในปัจจุบันมีแนวโน้มให้ความสำคัญแก่การสังเกตผลของปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับสภาวะความเป็นจริงทางกายภาพโดยอาศัยกฎทางฟิสิกส์ ชีวะ เคมี ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์กายภาพเพื่อนำมาอธิบายในฐานะที่เป็นจุดยืนแสดงความเป็นจริง จึงมักปฏิเสธกฎที่สูงขึ้นไปอีกคือ กฎของจิตหรือจิตนิยาม (Determination of mind) ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติและกระบวนการทำงานของจิตเชิงปรากฏการณ์แบบอัตวิสัยซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้เป็นคุณสมบัติคือ กุศลและอกุศล และส่งผลให้เกิดการกระทำคือ กรรมนิยาม (Determination of actions) ต่อพฤติกรรมของมนุษย์โดยตรง นอกจากนั้นยังส่งผลให้เกิดผลของวิบากติดตามมาโดยขึ้นอยู่กับตัวจิตว่าถูกปรุงแต่งด้วยอกุศลหรือกุศลจิต ลักษณะของกรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาโดยพื้นฐานต้องตั้งอยู่บนความเป็นจริงของจิตก่อนซึ่งควรต้องมีลักษณะสอดคล้องเนื้อหาคือ

1. กรรมต้องสอดคล้องกับความจริงขณะปัจจุบันของจิต

การกระทำเกิดจากความคิดปรุงแต่งหรือสังขารซึ่งเกิดจากสัญญาและเวทนาเป็นตัวปรุงแต่ง ทำให้เกิดความคิดยึดติดว่า มีตัวตน (Self) ที่เป็นอดีตในฐานะเหตุและตัวตนในอนาคตซึ่งเป็นผู้รับกรรม ที่เป็นบุญหรือบาป การกระทำบางอย่าง เช่น การได้รับความสุข ได้ลาภสักการะ ทำให้จิตเกิดความปีติยินดี สามารถนำมาอธิบายได้ ส่วนการทำกรรมไม่สามารถจะถูกนำมาอธิบายเพื่อให้ได้รับผลของกรรมตอบแทนสาสมได้ในขณะปัจจุบัน เนื่องจากโทษที่ได้รับมนุษย์คิดว่าไม่ควรสิ้นสุดลงเพียงขณะจิตปัจจุบันเท่านั้น เนื่องจากความคิดเรื่องอตัยยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องจึงเกิดความสงสัย ทำให้เกิดการซัดทอดวิบากของกรรมหนักมากกว่าสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปไว้ในอนาคตที่มีตัวตนเดียวกันเป็นผู้ต้องได้รับการกระทำเชิงตอบแทน (Reaction) เหตุผลดังกล่าวนี้ เป็นตัวปิดบังไม่ให้สนใจความเป็นจริงของขณะจิตที่กำลังปรากฏจริง หากคนเรารู้จักอย่างถูกต้องแล้วย่อมไม่หลงไปกระทำพฤติกรรมซึ่งมีโทษหนักเช่นนั้น กรรมกรจัดเป็นวิบากกรรมหนัก เพราะมีผลต่อคุณสมบัติของจิตมาก ต่อการพัฒนาจิตให้ดีขึ้นหรือจนเกิดอิสระในปัจจุบัน เพราะความเข้มข้นของสัญญาและการยึดติดในอารมณ์มีกำลังครอบงำจิตให้อยู่ในอำนาจของการยึดมั่นในความเป็นตัวตนของจิตตามความเป็นจริง มนุษย์แต่ละคนย่อมเสวยอารมณ์ที่เป็นปัจจุบันเท่านั้น ส่วนความคิดว่าเคยมีตัวตนในอดีตหรือจะมีตัวตนในอนาคตจัดเป็นความคิดปรุงแต่งอย่างหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น อดีตหรืออนาคตในแง่นี้จึงไม่มีอยู่จริง แต่ผลของการยึดติดในอารมณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดความทุกข์ดิ้นรน เสียใจ และหวาดกลัวแก่จิตที่ยึดติดกับภาพดังกล่าวจนทำให้เกิดความสับสนขัดแย้งในเรื่องของพฤติกรรมของตนเอง

2. กรรมสนับสนุนการพัฒนาจิตให้เป็นอิสระและพ้นทุกข์

ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์เป็นผู้มีใจสูงสุด มนุษยภูมิเป็นภพที่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายบำเพ็ญบารมี คือ เป็นภพที่เหมาะสมที่สุดในการแสดงพฤติกรรมเชิงศีลธรรม เนื่องจากองค์ประกอบทางกายภาพและจิต ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นผู้เหมาะสมในการบรรลุธรรมได้ การได้เกิดเป็นมนุษย์จึงถือว่าเป็นคุณสมบัติสูงสุดเหนือกว่าภพภูมิหรือเทวดาอื่น ๆ เนื่องจากมนุษย์สามารถบำเพ็ญบารมีและมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณสมบัติของจิตจากอกุศลวิบากให้เป็นกุศลและสามารถพัฒนาจิตให้เหนือกุศลและอกุศลวิบากได้ คือดับทุกข์ได้ ดังนั้น เป้าหมายของกรรมจึงเป็นไปเพื่อนำไปสู่การพัฒนาจิตซึ่งมีลักษณะเป็นสากล (Paul Dahlke, 1908: 112) สภาพของภูมิอื่นนั้นไม่เอื้อให้มีการพัฒนาจิตและเจริญวิปัสสนาได้ด้วยตัวของจิตเอง ถ้ามองในแง่นี้พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นมนุษยนิยม คือ ยกย่องมนุษย์ผู้สูงส่งกว่าเทวดา พระอินทร์ พรหมทั้งหลาย เพราะสามารถบรรลุธรรมได้และไม่จำเป็นต้องอ่อนวอนเทพเจ้าใด ๆ

การมีสติสัมปชัญญะรู้ตัวเองและความเป็นไปของปรากฏการณ์ ณ เวลาขณะปัจจุบันตลอดเวลาเป็นกุญแจสำคัญในการรู้ธรรมชาติความเป็นจริงของปรากฏการณ์ทั้งที่เป็นกายภาพและจิตเพื่อทำให้เกิดอิสระในการรับรู้และการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นฐานของพฤติกรรมสังคมโดยรวม (Social behavior) หากขาดสติและสัมปชัญญะแล้ว สภาพของจิตก็จะตกอยู่ในเงื่อนไขที่ง่ายต่อการตกเป็นทาสของอารมณ์และความเห็นแก่ตัวของแต่ละคนซึ่งมีพื้นฐานมาจากความหลง (Delusion) เพราะไม่สามารถรู้จักตัวเองและสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับตนเอง ในแง่นี้ กรรมที่มีสติสัมปชัญญะคอยตรวจสอบและประเมินการกระทำย่อมนำไปสู่อิสรภาพและการพ้นจากปัญหาและความทุกข์ได้

3. กรรมสร้างวัฒนธรรมแบบสติสัมปชัญญะ

กรรมเป็นตัวแสดงเหตุและกระบวนการปรับเปลี่ยนให้เห็นความเป็นจริงแท้เพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมาย ดังนั้น หลักกรรมถือเป็นเครื่องมือเพื่อเปลี่ยนเหตุซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายในการพ้นทุกข์ กรรมจะต้องนำมาอธิบายในเชิงกระบวนการหรือเครื่องมือเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย การเจริญสติสัมปชัญญะเพืู่้เท่าทันสภาวะธรรมจนเกิดวิปัสสนาญาณในระดับขั้นต่าง ๆ จึงจะสามารถรู้ความเป็นจริงและเข้าถึงมรรคจิตได้ ด้วยอำนาจของมรรคจิตจึงจะสามารถทำลายกิเลสต่าง ๆ และหลุดพ้นทุกข์ได้ ดังนั้น กรรมต้องสนับสนุนการสร้างสติสัมปชัญญะ ณ ปัจจุบันเพื่อให้รู้เท่าทันความเป็นจริงอย่างถูกต้อง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2555: 213-214) ได้กล่าวว่าคุณค่าทางจริยธรรมของหลักกรรมมี ดังนี้

- 1) ให้เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผล รู้จักมองเห็นการกระทำและผลการกระทำตามแนวทางของเหตุปัจจัยไม่เชื่อสิ่งมมาย ตีนขาว
- 2) ให้เห็นว่าผลสำเร็จที่ตนต้องการจุดหมายที่ปรารถนาจะเข้าถึงความสำเร็จได้ด้วยการลงมือทำ จึงต้องพึ่งตนและทำความเพียรพยายามไม่รอคอยโชคชะตาหรือหวังผลด้วยการอ้อนวอน เช่น สรวงต่อปัจจัยภายนอก
- 3) ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองก็จะดเว้นจากกรรมชั่วและรับผิดชอบต่อผู้อื่นด้วยการทำความดีต่อเขา
- 4) ให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิ์โดยธรรมชาติที่จะทำการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุง สร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้นโดยเท่าเทียมกัน สามารถทำตนให้เลวลงหรือให้ดีขึ้นให้ประเสริฐจนถึงยิ่งกว่าเทวดาและพรหมได้ทุก ๆ คน
- 5) ให้ถือว่าคุณธรรม ความสามารถและความประพฤติปฏิบัติเป็นเครื่องวัดความทรมานหรือประเสริฐของมนุษย์ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยชั้นวรรณะ

6) ในแง่กรรมเก่าให้ถือเป็นบทเรียนและรู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตามเหตุผลไม่คอยเพ่งโทษแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานของตนเองที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงและวางแผนสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ถูกต้อง

7) ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป

จะสังเกตเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะของการเป็นเหตุเป็นผลโดยแสดงอาการที่เกิดขึ้นมาจากเหตุปัจจัยและดำเนินอยู่ไปตามกรรม ซึ่งก่อให้เกิดวิบากเสวยอารมณ์ของจิตแต่ละช่วงขณะ แต่ไม่ได้อยู่ที่การอาศัยปรากฏการณ์เพื่ออธิบายสร้างความเข้าใจให้ยอมรับความเป็นจริง และแนะนำทางไปสู่การสร้างสติสัมปชัญญะโดยมีความเพียรเพิกกิเลสคือ นำไปสู่การเกิดขึ้นของมรรคจิต การอาศัยกรรมที่มีมรรคจิตเป็นเป้าหมายไม่ว่าจะเป็นกายกรรม วาจากรรมและมโนกรรมรวมลงใน อาตาปี ซึ่งเป็นองค์สำคัญในการผลักดันจิตให้ดำเนินไปสู่การพัฒนามีวิปัสสนาญาณให้เกิดและผ่านระดับขั้นต่าง ๆ จนจิตบรรลุถึงมรรคญาณจึงจะสามารถทำลายกิเลส และอยู่เหนือความทุกข์ได้ จะถือได้ว่าเป็นการเข้าถึงเป้าหมายที่แท้จริง หากยังไม่ถึงก็ไม่ควรนั่งนอนใจด้วยความประมาทแม้จะได้เสวยอิฏฐารมณ์ในโลกธรรม หรือทิพย์สุข เมื่อยังไม่เกิดมรรคผลนับว่ายังไม่ผ่านอยู่นั่นเอง

ดังนั้น หลักกรรมจึงเป็นกระบวนการที่สามารถนำไปพัฒนารูปแบบการพัฒนาจิตให้เกิดความสุขที่แท้จริงและโดยทางอ้อม ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมซึ่งมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางและสร้างความรับผิดชอบและศีลธรรมทางสิ่งแวดล้อมและสังคมแบบยั่งยืน ซึ่งจะเป็หนทางให้จุดประสงค์ของมนุษยชาติบรรลุจุดหมายคือความสุข เสมอภาคและความยั่งยืนของสังคมโลก การสร้างกรรมที่ถูกต้องย่อมเป็นไปเพื่อการส่งเสริมให้เกิดอิสรภาพอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดกระบวนการพัฒนาใหม่ที่ศึใหม่ของความเชื่อเรื่องกรรมในเชิงสร้างสรรค์และนำไปสู่กระบวนการพัฒนามนุษย์ทั้งทางด้านกายภาพและจิตให้เจริญขึ้นจนนำไปสู่เสรีภาพของทั้งปัจเจกชนและสังคมที่เป็นกัลยาณมิตรต่อความสุขแบบยั่งยืน

บทสรุป

แนวความคิดเรื่องกรรมถูกต้องความแบบ “ผู้ถูกกระทำ” เป็นการนำความเชื่อและกรรมผสมเข้ากัน โดยความเชื่อดังกล่าวถือว่ามนุษย์เป็นสิ่งถูกสร้าง หรือถูกลงโทษ หวาดกลัว เพราะอิทธิพลของศาสนาแบบเทวนิยม ซึ่งอาศัยการอ่อนน้อน การประกอบพิธีเพื่อแก้กรรมให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนาจัดเป็นมิชฌาทิฏฐิอย่างหนึ่ง ในขณะที่พระพุทธเจ้าถือว่า มนุษย์เป็นผู้ประเสริฐกว่าเทพเจ้าทั้งหลาย เพราะสามารถบรรลุธรรมได้ กรรมที่ถูกต้องจึงหมายถึง การกระทำ ณ ขณะจิตปัจจุบัน เป็นกระบวนการทำงานของขณะจิต เป็นอัตวิสัย จิตมีส่วนประกอบของกุศลและอกุศลในฐานะเป็นตัวผลักดัน กิเลส ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวคือกรรม และเสวยวิบาก กรรมในความหมายนี้จึงเป็นโอกาสในการ

เปลี่ยนแปลงและพัฒนาจิตใจให้มีสติสัมปชัญญะซึ่งนำไปสู่การอยู่เหนือกิเลส ดังนั้น หลักกรรมเป็นแรงผลักดันให้ผู้ปฏิบัติเจริญสติสัมปชัญญะมุ่งสู่พระนิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา การเข้าใจเรื่องกรรมทั้งต้นเหตุ การทำงานและเป้าหมายของกรรมจึงเป็นหลักสำคัญซึ่งจะนำไปสู่ความรู้ หลักกรรมและการเจริญสติสัมปชัญญะเพื่อทำลายกิเลสและดับทุกข์ได้ ทำให้จิตได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องและมั่นคงต่อศีลธรรมซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งต่อปัจเจกชนและสังคมโดยรวม

รายการอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญมี เมธางกูร และ วรณสิทธิ์ ไททยะเสวี. (2530). *คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถกสิงคหะ*. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์.
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), (2552). *กรรมที่ปณี, เล่ม 1*. สงขลา: สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสงขลา สงขลา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม*. (ฉบับปรับปรุงขยาย). พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: กองทุน ป. อ. ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2539). *กรรมและการอยู่เหนือกรรม*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- _____. (2545). *ท่านพุทธทาสกับการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สมภาร พรหมทา. (2547). *พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2536). *พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทย ก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง*. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณา สถานันท์, เนื่องน้อย บุญเนตร. (2542). *คำ: ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Yativara Shri Bole Baba. (1960). *Brahmasutrabhāṣaya of Sankara with Ratnaprabhā*. Trans. By. III Vols.
- Nyanatiloka. (1980). *Buddhist Dictionary Manual of Buddhist Terms and Doctrines*. Kandy: Buddhist Publication Society.
- Paul Dahlke. (1908). *Kamma - Buddhist Essays*. trans. from the German - Bhikkhu Sīlĕcĕra, London: Macmillan and Co. Ltd.
- Charles Eliot. (1921). *Hindu and Buddhism*. London: Routledge & Kegan Paul.